

Актуальні проблеми міжнародних відносин. - Випуск 130. - Частина II. - К.
2017. - С. 132 - 141.
УДК 378.014.5

**Реформація та реформування вищої освіти в Україні: інституційна
складова**

**Reformation and the reform of higher education in Ukraine: the
institutional component**

**Реформация и реформа высшего образования в Украине:
институциональная составляющая**

Липов В.В.

Lypov V. V.

Липов В.В.

Доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. E-mail: Lypov_vl@ukr.net

Doctor of Economics Science, Professor, Professor of the Department of International Relations of Simon Kuznets National Economics University of Kharkiv. Email: Lypov_vl@ukr.net

Доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры международной экономики и менеджмента внешнеэкономической деятельности Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця. E-mail: Lypov_vl@ukr.net

Анотація. Показано як об'єктивні передумови Реформації (перехід від натурального до економічного способу господарювання) вплинули на формулювання мети університетської освіти в англосаксонських країнах (формування характеру студента, що включає конкретно-професійну, пізнавальну й світоглядну складові). На прикладі концепції кампусу розкрито соціокультурні витoki відмінності англо-американської та європейської моделей вищої освіти. Розкрито його роль як інструмента "побічного навчання", початково орієнтованого на сприяння в досягненні головної мети навчання в коледжі – "вихованні характеру", розвитку особистості студента. Простежено роль кампусу як інструменту соціалізації студентів, розкрито актуальність цієї проблеми для сучасної України, представлено альтернативи кампусній системі соціалізації. Обґрунтовано затребуваність переорієнтації співвідношення між метою (формування характеру студента) й інструментарієм (процедури зарахування, атестації та оцінювання знань, розподіл повноважень між студентами, організація навчального процесу, виробничої практики, відносини з викладачами, кафедрами, деканатом, конкурси, олімпіади, спортивні змагання, волонтерська діяльність і т.п.) набуття знань в умовах глобальних економічних трансформацій та забезпечення конкурентоспроможності українських університетів.

Ключові слова: інститути, реформа вищої освіти, Реформація, система вищої освіти, університети

Abstract. It is shown as objective pre-conditions of Reformation (a transition is from a natural to the economic method manage) influenced on formulation of aim of university education in Anglo-Saxon countries (forming of character of student, that includes concretely-professional, cognitive and world view to composition). The socio-cultural origins of the difference between the English-American and the European models of higher education have been demonstrated with the concept of campus taken as an example. Its role as an instrument of the "lateral study" initially

oriented to the assistance in the achievement of the primary objective of teaching in a college, i.e. "character forming", the development of personality of a student has been described. The role of Campus is studied as instrument of socialization of students, actuality of this problem is shown for modern Ukraine, and alternatives to the Campus system of socialization are presented. The relevantness of correlation reformation between goal (forming of character of a student) and instrument of knowledge acquiring (procedures of admission, attestation and evaluation of knowledge, distribution of authority between students, organization of educational process, practical work, relationships with teachers, departments, dean's office, competitions, Olympiads, sport competitions, volunteer activity and others like that) in the conditions of global economic transformations and providing of competitiveness of the Ukrainian universities is provided.

Key words: *institutes, reform of higher education, Reformation, system of higher education, universities.*

Аннотация. *Показано как объективные предпосылки Реформации (переход от натурального к экономическому способу хозяйствования) повлияли на формулирование цели университетского образования в англосаксонских странах (формирование характера студента, включая конкретно-профессиональную, познавательную и мировоззренческую составляющие). На примере концепции кампуса раскрыты социокультурные истоки отличия англо-американской и европейской моделей высшего образования. Раскрыта его роль как инструмента "побочного обучения", изначально ориентированного на содействие в достижении главной цели обучения в колледже – "воспитания характера", развития личности студента. Прослежена роль кампуса как инструмента социализации студентов, раскрыта актуальность этой проблемы для современной Украины, представлены альтернативы кампусных системе социализации. Обоснованно востребованность переориентации соотношения между целью (формирование характера студента) и инструментарием (процедуры зачисления, аттестации и оценки знаний,*

распределение полномочий между студентами, организация учебного процесса, производственной практики, отношения с преподавателями, кафедрами, деканатом, конкурсы, олимпиады, спортивные соревнования, волонтерская деятельность и т.п.) приобретения знаний в условиях глобальных экономических трансформаций и обеспечения конкурентоспособности украинских университетов.

Ключевые слова: *институты, реформа высшего образования, Реформация, система высшего образования, университеты.*

Постановка проблеми. Реформація, п'ятисотрічний ювілей початку якої ми відзначаємо у 2017 році, одночасно стала результатом поступової еволюційної трансформації господарського життя Європи епохи пізнього середньовіччя і поклала початок революційній перебудові всього спектру складових суспільного буття спочатку європейських країн, а в подальшому й всього людства. Саме поступовий перехід від абсолютного домінування натурального до економічного способу господарювання зумовив зміну світоглядних засад людини господарюючої. Відбулася переорієнтація з абсолютної залежності від світу, що її оточує, на активну позицію відносно зовнішнього оточення. Змінюється соціальна структура суспільства й система відносин між її елементами. Верстви населення, включені в економічну діяльність, виборюють статус активного суб'єкта соціальних відносин, в обмін на сплату податків вимагають права участі в управлінні суспільним життям. Тим самим закладаються підвалини переходу від феодального устрою до системи суверенних національних держав [7; 16]. В свою чергу зміна способу господарювання, перехід до поглибленої спеціалізації та розподілу праці, зумовив зростання ролі та значення спеціальних професійних знань, вмінь та навичок, а отже й професійної освіти. Саме в цей період відбувається зародження традицій європейської системи університетської освіти.

П'ятисотрічний ювілей Реформації співпадає з кардинальною перебудовою системи господарювання. Вона пов'язана з розгортанням в розвинених країнах

процесів формування постекономічного способу господарювання. В його основі перегляд серцевинних засад мотивації діяльності людини, поступовому зростанні значення нематеріальної мотивації, визначеної в концепції піраміди потреб А. Маслоу як мотивація самореалізації, самоактуалізації людини. Об'єктивною підставою для цього стає динамічне вдосконалення технологій, що забезпечують процес суспільного відтворення. Відповідно, як і в епоху Реформації, перед суспільством постає питання трансформації системи професійної підготовки у відповідності вимогами часу.

Метою роботи є дослідження ключових напрямів вдосконалення системи вищої освіти (ВО) в Україні у відповідності до змін середовища господарської діяльності, що породжуються процесами постекономічних трансформацій в умовах глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам трансформації системи вищої освіти присвячене широке коло досліджень як закордонних, так і українських вчених. Значну увагу наукової спільноти викликала робота Б. Ридінгса «Університет в руїнах» [12]. Д. Бок розглядає проблеми, що породжуються намаганнями перебудови на ринкових засадах систем ВО [2]. Б. Кларк звертається до порівняльного дослідження досвіду успішної трансформації п'яти європейських університетів, що належать до суттєво відмінних традицій та моделей організації систем ВО [Clark: 2001; Clark: 2011]. Аналізу окремих аспектів модернізації систем ВО в Європі, в першу чергу в Британії, Фінляндії, Німеччині, Франції та Росії, присвячено тематичний випуск наукового журналу РАН ІНІОН «Актуальні проблеми Європи» [17]. Раніш цей інститут підготував збірку обзорів, присвячених проблемам вдосконалення систем фінансування ВО в Західній Європі й США [19]. Стан і перспективи трансформації систем ВО в Бразилії, Росії, Індії та Китаї досліджувалися в рамках програми «Міжнародна ініціатива» Стенфордського університету [9].

Ціла низка дослідження присвячена окремим складовим трансформації ВО. Інтерес спеціалістів викликала публікація, що об'єднала праці, присвячені теоретичним аспектам укладання контрактів на академічному ринку праці та

практиці їх укладання в окремих національних системах освіти [6]. Ще одна компаративна робота присвячена порівнянню систем оплати праці викладачів вищої школи [Paying: 2012]. Колективне дослідження «Як стають професорами: академічні кар'єри, ринки й влада в п'яти країнах» присвячене вивченню механізмів побудови академічної кар'єри у Франції, Німеччині, Великобританії, США й Росії [15]. Важливий аспект кадрового забезпечення системи ВО розглянуто в роботі «Академічний інбридинг й мобільність у вищій освіті: Глобальні перспективи» [1]. Різномічне дослідження перспектив трансформації систем освіти країн Східної Європи й Центральної Азії підготували спеціалісти Світового банку [Sondergaard: 2012]. Порівняльне дослідження систем ВО Англії, Франції, Норвегії, Словачії та Швеції, проведене під егідою європейської асоціації університетів [Reichert: 2009].

Цзинь Лі акцентує увагу на аналізі концептуальних відмінностей моделей освітнього процесу, орієнтованого на моральне й соціальне самовдосконалення (Схід) або виховання розуму для розуміння світу, що нас оточує [8]. В кінцевому підсумку ця праця стимулює повернення до витоків формування системи вищої освіти. Саме ці питання виявляються в центрі уваги Я. Пелікана [11], С. Колліні [5], Е. Дельбанко [Delbanco: 2012], Г. Розовські [13]. Не лишаються осторонь проблеми й українські вчені. У якості прикладу варто назвати роботи І. Каленюка та О. Кукліна [4], І. Тимошенкова [17].

Особливого значення набуває порівняльний аналіз моделей побудови національних систем вищої освіти, їх взаємозв'язок та взаємозумовленість специфікою соціокультурного та інституціонального середовища господарювання. Адже саме вони зумовлюють можливість та умови запозичення й дієвої інтеграції в національну систему вищої освіти інституцій та інститутів, що підтвердили свою ефективність в інших умовах. **В статті розглянуто риси англо-американської системи вищої освіти, які заслуговують особливої уваги та запозичення умовах сучасної України.**

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми трансформації університетської освіти в Україні варто розглядати з врахуванням специфіки впливу як глобального, так і національного контексту.

В першому випадку мова йде про вплив на розвиток університетської освіти тенденцій формування постіндустріальних виробничих систем, в яких знання, технології перетворюються на ключовий ресурс. Адже конкуренція й відкритість ринків стимулюють інноваційну активність суб'єктів господарювання, забезпечують високий динамізм і постійне прискорення темпів розвитку. В цих умовах відбувається кардинальний перегляд базових засад вищої освіти, її мети, змісту, інструментарію та механізмів функціонування. По-перше, професійні знання, вміння, навички, компетенції втрачають свою актуальність вже через кілька років після їх отримання. Відповідно постає проблема перегляду мети, цілей, змісту навчання. По-друге, розвиток технологій забезпечує швидке розширення спектру форм і методів надання освітніх послуг, втрату ефективності одних і появу інших інструментів забезпечення навчального процесу. По-третє, загострюється проблема поєднання ринкової та редистрибутивної, розподільчої, суспільної, державної та приватної складових функціонування систем вищої освіти.

Ще на початку минулого століття колишньому середньому студенту було достатньо на протязі майже всієї професійної діяльності спиратися на власні конспекти. В п'ятдесяті роки відбувається визнання необхідності періодичного оновлення професійних знань, починають формуватися системи підвищення кваліфікації кадрів. Наприкінці століття післядипломна освіта спеціалістів набуває перманентного характеру. Сьогодні за деякими напрямками підготовки спеціалістів вищої кваліфікації професійні знання, навички й кваліфікації повинні оновлюватися кожні 3-4 роки.

Яким чином вища школа може й повинна реагувати на ці трансформації? Як не парадоксально це може здатися на перший погляд, але відповідь ми знаходимо звертаючись до витоків становлення вищої освіти, епохи Реформації. Адже головною метою середньовічного університету вважалося

«формування характеру студента». Таке розуміння зберіглося в елітних вишах англо-американської системи вищої освіти [Delbanco: 2012, 54; 2, с., 129].

Набуття в процесі навчання *загальних або спеціальних знань, вмінь, навичок, професійних компетентностей отримує значення* не конкретної мети, завдання, а *інструменту формування характеру, як стрижневої якості майбутнього спеціаліста-професіонала*. Формування характеру, як мета університетської освіти в свою чергу включає *конкретно-професійну, пізнавальну та світоглядну складові*. По-перше – формування характеру, як сукупності соціально-психологічних і поведінкових якостей, що відповідають специфічним професійним вимогам. По-друге, характеру як людської якості, що забезпечує формування внутрішньої потреби майбутнього спеціаліста в постійному професійному самовдосконаленні. Досвід же навчання у вищій школі надає інструментарій для якісного задоволення цієї потреби. По-третє, характеру, як сукупності поглядів люди на оточуючий світ, відповідних поведінкових настанов, цінностей.

Науково-технічний прогрес одночасно кардинально змінює вимоги до університетської освіти й призводить до невинного розвитку інструментарію її забезпечення. Вдосконалюються старі, отримують розповсюдження нові форми забезпечення навчального процесу. «Смерть простору», на якій акцентують увагу глобалісти, у навчальному процесі доповнюється подоланням часових обмежень. Використання інформаційних систем, інтернет-технологій відкриває можливості практично безмежного розповсюдження аудиторії потенційних студентів університету. Воно створює умови, коли вже самі студенти, виходячи зі власних потреб і можливостей визначають інтенсивність і час самостійної роботи, прослуховування зафіксованих на електронних носіях лекційних курсів, отримують можливість консультуватися з викладачами не покидаючи рідної оселі. Розширення інструментарію зумовлює трансформацію методів навчання. Однак, оборотною стороною гонки за новими освітніми технологіями, надмірної комерціалізації університетської освіти, стає акцент на

надання конкретних знань, формування конкретних навичок. Тим самим *нівелюється сам сенс університетської освіти*. Її відмінність від інших рівнів надання освітніх послуг.

Зростання потреби економік у спеціалістах вищої кваліфікації, прискорене збільшення їх частки в робочій силі за умов суттєвого подорожчання вартості підготовки, зумовлюють розвиток систем масової вищої освіти, диверсифікацію джерел її фінансування. Відповідно, навіть в країнах, що, принаймні офіційно, зберігають соціалістичну орієнтацію (Китай, В'єтнам) отримує розвиток контрактне (платне) навчання, створюються приватні вищі навчальні заклади [Carnoy: 2014]. В нових умовах змінюється роль держави у забезпеченні функціонування університетської освіти. Спектр її функцій поступово зміщується від ролі замовника, власника, управляючого, фінансиста систем університетської освіти до функцій координатора, центра організаційно-методичного забезпечення, розробника відповідних стандартів, ключового, але не єдиного, суб'єкта контролю якості освітнього процесу. Одночасно зростає роль і відповідальність держави у спрямуванні університетської освіти на досягнення її *головної мети* - *формування людських якостей, характеру майбутнього спеціаліста*.

Складності трансформації системи університетської освіти в Україні, як і трансформації національної економіки в цілому, зумовлюються амбівалентним поєднанням в національній культурі елементів, властивих як Заходу, так і Сходу. Прикордонний, межовий характер національної культури з точки зору специфіки соціальної організації суспільної взаємодії в найбільшій мірі проявляється в протирічному поєднанні індивідуалізму й колективізму. Розбіжність між офіційними ідеологіями православної соборності (Російська імперія), моральним кодексом будівника комунізму (СРСР) та об'єктивними потребами розвитку *економічних відносин*, заснованих на *індивідуалізації мотивів діяльності*, заважали еволюційному формуванню *компенсаційних інститутів*, здатних поєднати індивідуальний і суспільний інтерес. Результатом стає те, що, з одного боку, не спрацьовують механізми соціалізації,

властиві колективістським культурам Сходу, а з іншого, відсутні дієві компенсаційні інститути, які забезпечують інтеграцію індивідів в суспільні відносини. Своєрідною захисною реакцією стало формування *гнуčkoї моралі*. Виразною її метафорою може слугувати старий студентський вислів **«Якщо заборонено, але є бажання, то можна»**. Звідси й вільне відношення до трактування правил («Закон що дишло, як повернеш, так і вийшло», «Ліс закон, ведмідь господар», «Огороджі будують щоб через них лазили, а закони – щоб їх порушували»), розквіт кумівщини, клієнтизму, корупції.

Гіркий досвід двох десятиліть трансформаційних перетворень в Україні з усією наочністю підтверджує, що відсутність загальновизнаних, загальнообов'язкових до виконання моральних норм, деморалізація суспільства здатні призвести до повного занепаду навіть високорозвинену державу, поставити під питання саме існування нації. Свій внесок у формування компенсаційних цінностей та інститутів здатні і повинні внести держава, сім'я, підприємницькі структури, місцеві співтовариства, органи масової інформації, освітні заклади [18, с. 211-233].

В контексті вище викладеного особливої актуальності в українських реаліях набуває твердження про те, що **основною метою університетської освіти є формування характеру майбутнього спеціаліста**.

Акцент на ціннісних витоках університетської освіти дозволяє знайти пояснення парадоксальній відмінності в організації студентського побуту в англосаксонських країнах і в континентальній Європі, що історично склалася. У континентальній Європі, просоченій духом **корпоративізму**, студенти переважно винаймали житло в приватних будинках. У своєму повсякденному житті вони були **розосереджені** в місті, де розміщувався університет. У **індивідуалістичній** Англії і в коледжах, заснованих в колоніях, вони **розміщувалися разом, в кампусі** [Delbanco: 2012; 2, с. 110]. У чому причина? Сама ідея коледжу була запозичена протестантами в християнській концепції монастирської общини. Етимологія терміну collegium (суспільство, співтовариство), підказує це. Ідея коледжу була пов'язана з *необхідністю*

виховання у студентів колегіального образу життя. З цією метою створювався кампус, як місце, де вони разом харчувалися, включалися в єдиний ритм навчання й соціального життя (спільне відвідування лекцій, церковних служб, колективні ігри). По суті, ми маємо справу зі своєрідним *компенсаційним інститутом*, що забезпечує в процесі **"побічного навчання"** соціалізацію студента.

Досвід життя в кампусі покликаний *сформувати у студента-індивідуаліста навички взаємодії з іншими, такими ж незалежними індивідами, інтереси й здібності яких треба навчитися цінувати, шанувати, навчитися радитися й звертатися до взаємодопомоги* (те, чого так не вистачає сьогодні українським політикам, які й самі є продуктом суспільства, інтереси якого покликані виражати). Більше того, саме в подібних умовах забезпечувалася можливість розвитку критичного мислення, здатності в ході дискусії, обміну думками, сприймати, приймати й розвивати нові ідеї. Те, наявність чого зрештою, за твердженням Дж. Голдстоуна, і стало передумовою піднесення Заходу [3].

Зовсім не випадково, як правило, *сам президент коледжу у рамках програми останнього курсу навчання читав лекції з філософії моралі*. У цьому контексті заслуговує на особливу увагу той факт, що *появі Багатства народів, книги, що заклала фундамент сучасної економічної теорії, передувала інша робота А. Сміта - Теорія моральних почуттів*. Та й сам учений, передусім, був *моральним філософом, а потім вже економістом*. Саме у цій роботі ми знаходимо справжнього хазяїна **"Невидимої руки"**, що забезпечує злагоджену взаємодію усіх учасників господарського процесу. І пов'язується вона **не з ринком, а з Божественним Провидінням** [14, с. 85].

Орієнтація на цінності індивідуалізму, характерна для англосаксонських країн, зумовила необхідність формування інститутів, покликаних *компенсувати відцентрові тенденції*, здатні породити загрозу самому існуванню суспільства. Їх провідником на рівні суспільства в цілому у А. Сміта виступає **Божественне Провидіння, моральні норми Закону Божого**. У свою чергу життя в кампусі

представляється інструментом формування практичних навичок соціальної взаємодії.

Для Європи, орієнтованої на цінності корпоративізму, ця проблема не була такою гострою й актуальною. Корпоративізм просочував повсякденне соціальне життя практично усіх соціальних верств суспільства, починаючи з селянських громад, ремісничих цехів, купецьких гільдій, релігійних, рицарських орденів, феодальних, аристократичних структур. Відповідно й функції кампусу більшою мірою могли б бути зведені до рішення побутових проблем студентів.

Ситуація з переважно **колективістськими ціннісними орієнтаціями країн Сходу** породжує проблему, одночасно протилежну й аналогічну тій, яка має місце в англосаксонських країнах. Е. Дельбанко представляє її на прикладі китайського студента, що важко сприймає навчальну ситуацію, пов'язану з необхідністю участі в колективній дискусії, критичній оцінці змісту виступів інших її учасників, включенні "**лічильника фігні**", стимулюючого виявлення хибних місць у роздумах партнера, пошуку й знаходженні істини в процесі діалогу, суперечки. Надмірний акцент на індивідуалізмі або колективізмі обмежують можливості колективної взаємодії. У цих умовах зростає значущість "**побічного навчання**", як ключового інструменту "**виховання характеру**", розвитку особистості студента [Delbanco: 2000].

Для України цей аспект проблеми реформування університетської освіти набуває особливого значення. Адже в результаті перебудови економіки відбулася подальша гетерогенізація ціннісних засад і всієї інституціональної системи, що забезпечує існування суспільства. За рівнем охоплення вищою освітою випускників середньої школи наша країна цілком відповідає найвищим світовим стандартам. Отже й потенціал виховного впливу українських університетів на майбутні покоління громадян держави лишається досить великим.

Безумовно ми не маємо можливості перемістити українських студентів у кампуси. Але в цьому немає потреби. Розширення, завдяки науково-технічному

прогресу, ринковим перетворенням, інструментарію та організаційних форм університетської освіти створюють значно більше можливостей для цілеспрямованого управління процесом соціалізації майбутніх спеціалістів. Ключового значення набуває визнання й розуміння проблеми, **перегляд уявлень про мету, організаційні засади, методологію та інструментарій університетської освіти**. Адже в даному випадку *набуття майбутнім спеціалістом початкових, стартових* (з огляду на **перспективу всієї його професійної кар'єри**) *знань набуває значення не мети, а лише інструменту* досягнення значно більш важливішого результату – **становлення його характеру як справжнього професіонала**, майстра своєї справи, громадянина.

Важливо зазначити *відмінність змісту навчання з точки зору студентів і тих, хто забезпечує навчальний процес*. З точки зору перших оволодіння конкретними знаннями, вміннями, навичками, компетенціями лишається головною метою. *Формування характеру для них* виглядає як **«побічний, опосередкований результат»** процесу навчання. Для організаторів навчального процесу навпаки, **цілеспрямоване формування певних рис характеру, світогляду майбутніх спеціалістів стає безпосереднім завданням**, а от процес формування конкретних знань, умінь, навичок професійних компетенцій перетворюється на *інструмент, що опосередковує досягнення головної мети*. І тут вже на перший план виходять процедури зарахування на навчання, розподіл повноважень між студентами, безпосередня організація навчального процесу, виробничої практики, відносини з викладачами, кафедрами, деканатом, процедури атестації та оцінювання знань, різноманітні конкурси, олімпіади, спортивні змагання, волонтерська діяльність і т.п. Адже від того, як вони організовані у вирішальній мірі залежить й те, які навички соціальної взаємодії будуть сформовані у майбутніх спеціалістів, переважні соціальні орієнтації, світогляд в цілому.

Визнання цієї складової організації навчального процесу у вищій школі набуває особливого значення в умовах трансформаційної кризи, в якій перебуває українське суспільство. Адже надмірна «комерціалізація» освіти

дуже часто призводить до втрати навчальними закладами справжніх орієнтирів своєї діяльності. В результаті формування професійних кваліфікацій підміняється **навичками «вирішення проблем»**. *Вищі навчальні заклади перетворюються на справжні розсадники майбутньої корупції, клієнтизму, кумівщини.*

Зростання відкритості української економіки, включення у цей процес системи університетської освіти набувають особливого значення в умовах демографічної кризи, коли тенденція швидкого зростання кількості абітурієнтів, які бажають отримати вищу освіту, змінилася на протилежну, призвела до загострення конкуренції між навчальними закладами. В цих умовах можливість виходу на зовнішні ринки освітніх послуг може як слугувати важливим джерелом подальшого розвитку навчальних закладів так і призвести до загострення існуючих проблем. Зростає значення підвищення конкурентоспроможності українських університетів. Переорієнтація їх діяльності з врахуванням вимог, потреб і можливостей, що надає сучасна економіка може стати важливим джерелом зростання конкурентоспроможності на міжнародному рівні як українських університетів так і національної економіки в цілому.

Висновки. *Саме пріоритетна орієнтація на формування характеру майбутніх випускників завжди була властива кращім елітним університетам світу.* Прискорене розгортання системи масової вищої освіти в свій час зумовило певне спрощення, «приземлення», конкретизацію завдань, що ставилися перед вишами, їх диференціацію, в тому числі й за рівнем викладання, якістю підготовки спеціалістів, рівнем складності завдань, які перед ними ставилися. В сучасних умовах *саме життя створює умови та ставить завдання повернення національної системи вищої освіти до більш глибокого розуміння її функцій та ролі в суспільному житті країни.* В нових умовах актуалізуються здобутки Реформації п'ятисотрічний ювілей якої ми визначаємо.

Список використаних джерел

1. Академический инбридинг и мобильность в высшем образовании: Глобальные перспективы // М. : ИД ВШЭ, 2016. – 328 с.
2. Бок Д. Университет в условиях рынка. Коммерциализация высшего образования / Д. Бок. - М. : ИД ВШЭ, 2012. - 224 с.
3. Голдстоун Дж. Почему Европа? Возвышение Зарада в мировой истории / Дж. Голдстоун. – М. : Изд-во Института Гайдара, 2014. – 224 с.
4. Каленюк И. Развитие высшего образования и экономика знаний / И. Каленюк, О. Ку克林. - М. : Новое знание, 2014. - 383 с.
5. Коллини С. Зачем нужны университеты? / С. Коллини. - М. : ИД ВШЭ, 2016. - 264 с.
6. Контракты в академическом мире / сост. и научн. ред. М. Юдкевич. – М. : ИД ВШЭ, 2011. – 392 с.
7. Лахман Р. Капиталисты поневоле: Конфликт элит и экономические преобразования в Европе раннего нового времени / Р. Лахман. - М. : Территория будущего, 2010. - 456 с.
8. Ли Ц. Культурные основы обучения: Восток и Запад / Ц. Ли. – М. : ИД ВШЭ, 2015. – 464 с.
9. Массовое высшее образование. Триумф БРИК?. – М. : ИД ВШЭ, 2014. – 528 с.
10. Модернизация образования в европейских странах // Актуальные проблемы Европы. - 2013. - № 2. – 272 с.
11. Пелікан Я. Ідея університету. Переосмислення / Я. пелікан. - К. : Дух і літера, 2009. - 394 с.
12. Ридингс Б. Университет в руинах / Б. Ридингс. - М. : ИД ВШЭ, 2010. - 304 с.
13. Розовски Г. Университет. Руководство для владельца / Г. Розовски. - М. : ИД ВШЭ, 2015. - 328 с.
14. Смит А. Теория нравственных чувств / А. Смит. – М. : Республика, 1997. – 351 с.
15. Соколов М. Как становятся профессорами: академические карьеры, рынки и власть в пяти странах / М. Соколов, К. Губа, Т. Зименкова, М. Сафонова, С. Чуйкина. – М. : НЛО, 2015. – 832 с.
16. Тилли Ч. Принуждение, капитал и европейские государства 990 - 1992 гг. / Ч. Тилли. - М. : Территория будущего, 2009. - 360 с.
17. Тимошенко І. Інституційні основи розвитку систем освіти / І. Тимошенко. - Х. : Вид-во НУА, 2013. - 568 с.
18. Харрисон Л. Главная истина либерализма: Как политика может изменить культуру и спасти её от самой себя / Л. Харрисон. - М. : Новое издательство, 2008. - 282 с.
19. Экономика образования за рубежом : Сборник обзоров. – М. : ИНИОН, 2005. – 180 с.
20. Carnoy, M. (2014) University Expansion in a Global Changing Economy: Triumph of the BRICs? / M Carnoy, P Loyalka, I. Froumin, M.

Dobryakova, R. Dossani, K. Kuhns, J.B.G. Tilak, R. Wang. – Stanford : Stanford University Press, 2014. – 404 p.

21. Clark, B. (2001) Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation (Issues in Higher Education) / Burton R. Clark. – Bingley : Emerald Group Publishing Limited, 2001. – 180 p.

22. Clark, B. The Higher Education System: Academic Organization in Cross-National Perspective. – Oakland : University of California Press, 2011. – 330 p.

23. Delbanco, A. (2012) College. What It Was, Is and Should Be / A. Delbanco. – Princeton : Princeton University Press, 2012. – 248 p.

24. Paying the Professoriate. A Global Comparison of Compensation and Contracts / P. Altbach, L. Reisberg, M. Yudkevich, G. Androushak, I. Pacheco (Eds.). – N-Y. : Routledge, 2012. – 384 p.

25. Reichert S. (2009) Institutional Diversity in European Higher Education. Tension and Challenges for Policy Makers and Institutional Leaders / S. Reichert . – Brussels : EUA. – 164 p.

26. Sondergaard L. (2012) Skills, not Just Diplomas. Managing Education for Results in Easter Europe and Central Asia / L. Sondergaard at all. – Washington : The World Bank. – 240 p.

References

1. Akademycheskyi ynbrydynh y mobylnost v vysshem obrazovaniy: Hlobalnye perspektyvy // M. : YD VShE, 2016. – 328 s.

2. Bok D. Unyversytet v uslovyakh rynka. Kommertsyalyzatsiya vyssheho obrazovanyia / D. Bok. - M. : YD VShE, 2012. - 224 s.

3. Holdstoun Dzh. Pochemu Evropa? Vozvyshenye Zarada v myrovoy ystoryy / Dzh. Holdstoun. – M. : Yzd-vo Ynstytuta Haidara, 2014. – 224 s.

4. Kaleniuk Y. Razvytye vyssheho obrazovanyia y ekonomyka znanyi / Y. Kaleniuk, O. Kuklyn. - M. : Novoe znanye, 2014. - 383 s.

5. Kollyny S. Zachem nuzhny unyversytety? / S. Kollyny. - M. : YD VShE, 2016. - 264 s.

6. Kontrakty v akademycheskom myre / sost. y nauchn. red. M. Yudkevych. – M. : YD VShE, 2011. – 392 s.

7. Lakhman R. Kapytalysty ponevole: Konflykt elyt y ekonomycheskye preobrazovanyia v Evrope ranneho novoho vremeny / R. Lakhman. - M. : Terrytoryia budushcheho, 2010. - 456 s.

8. Ly Ts. Kulturnye osnovy obucheniya: Vostok y Zapad / Ts. Ly. – M. : YD VShE, 2015. – 464 s.

9. Massovoe vysshee obrazovanye. Tryumf BRYK?. – M. : YD VShE, 2014. – 528 s.

10. Modernyzatsiya obrazovanyia v evropeiskykh stranakh // Aktualnye problemy Evropy. - 2013. - № 2. – 272 s.

11. Pelikan Ia. Ideia universytetu. Pereosmyslennia / Ia. Pelikan. - K. : Dukh i litera, 2009. - 394 s.

12. Rydynhs B. Unyversytet v ruynakh / B. Rydynhs. - M. : YD VShE, 2010. - 304 s.
13. Rozovsky H. Unyversytet. Rukovodstvo dlia vladeltsa / H. Rozovsky. - M. : YD VShE, 2015. - 328 s.
14. Smyt A. Teoryia nraavstvennykh chuvstv / A. Smyt. – M. : Respublyka, 1997. – 351 s.
15. Sokolov M. Kak stanoviat'sia professoramy: akademycheskye karery, rynky y vlast v piaty stranakh / M. Sokolov, K. Huba, T. Zymenkova, M. Safonova, S. Chuikyna. – M. : NLO, 2015. – 832 s.
16. Tyly Ch. Prynuzhdenye, kapytal y evropeiskye hosudarstva 990 - 1992 hh. / Ch. Tyly. - M. : Terrytoryia budushcheho, 2009. - 360 s.
17. Tymoshenkov I. Instytutsiini osnovy rozvytku system osvity / I. Tymoshenkov. - Kh. : Vyd-vo NUA, 2013. - 568 s.
18. Kharryson L. Hlavnaia ystyna lyberalyzma: Kak polytyka mozhetyzmenyt kulturu y spasty eë ot samoi sebia / L. Kharryson. - M. : Novoe yzdatel'stvo, 2008. - 282 s.
19. Ekonomyka obrazovanyia za rubezhom : Sbornyk obzorov. – M. : YNYON, 2005. – 180 s.
20. Carnoy, M. (2014) University Expansion in a Global Changing Economy: Triumph of the BRICs? / M Carnoy, P Loyalka, I. Froumin, M. Dobryakova, R. Dossani, K. Kuhns, J.B.G. Tilak, R. Wang. – Stanford : Stanford University Press, 2014. – 404 p.
21. Clark, B. (2001) Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation (Issues in Higher Education) / Burton R. Clark. – Bingley : Emerald Group Publishing Limited, 2001. – 180 p.
22. Clark, B. The Higher Education System: Academic Organization in Cross–National Perspective. – Oakland : University of California Press, 2011. – 330 p.
23. Delbanco, A. (2012) College. What It Was, Is and Should Be / A. Delbanco. – Princeton : Princeton University Press, 2012. – 248 p.
24. Paying the Professoriate. A Global Comparison of Compensation and Contracts / P. Altbach, L. Reisberg, M. Yudkevich, G. Androushak, I. Pacheco (Eds.). – N–Y. : Routledge, 2012. – 384 p.
25. Reichert S. (2009) Institutional Diversity in European Higher Education. Tension and Challenges for Policy Makers and Institutional Leaders / S. Reichert . – Brussels : EUA. – 164 p.
26. Sondergaard L. (2012) Skills, not Just Diplomas. Managing Education for Results in Easter Europe and Central Asia / L. Sondergaard at all. – Washington : The World Bank. – 240 p.